

*Островська Марина Василівна,
старший викладач кафедри режисури
Харківської державної академії культури*

ЗБЕРЕЖЕННЯ КАЛЕНДАРНО-ПОБУТОВОЇ ОБРЯДОВОСТІ ЯК ОСНОВИ ФОЛЬКЛОРНИХ СВЯТ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА

У ХХІ столітті українська культура, під впливом глобальних чинників – пандемії, війни, соціально-економічної кризи, міграції населення, – перебуває у нестабільному розвиттєвому стані. Вищезазначені фактори зумовили зміну наукових поглядів щодо визначення ролі та місця кожного елементу культури та спричинили крайню потребу в охороні та збереженні нематеріальної культурної спадщини українського народу, а також викликали ряд кардинальних змін у підходах вивчення, збереження та популяризації календарно-побутової обрядовості, як основи фольклорних свят України у контексті сталого розвитку сценічного мистецтва.

Концепцію сталого розвитку було розроблено та презентовано у 1972 році. Її суть полягає в урегульованому, стабільному розвитку трьох опор – екологічний баланс, соціальна інтеграція, економічний ріст – які у своїй єдності спрямовуються на формування такого способу життя, який заклав би основу довготривалого ощадливого розвитку країни. Проте, вже у 2001 році виникає новий науковий доробок «Четверта опора сталого розвитку». Згідно з поглядами автора – австралійського науковця, одного із провідних експертів у галузі культурної політики – Джона Гокса, коло сталого розвитку ніколи не замкнеться без четвертої опори – культури, невід’ємною частиною якої є сценічне мистецтво, як інструмент впливу на суспільство [7; 1]. Саме тому, на нашу думку, мистецтвознавцям-науковцям необхідно розглядати надбання святкової обрядовості, що стосуються саме сценічного мистецтва, через призму потреби у сталому розвитку його в цілому.

У дослідженні К.А. Поливач щодо статусу культурної та природної спадщини [5], визначено, що до списку нематеріальної культурної спадщини

офіційно занесено лише декілька елементів української культури [2], разом з тим, спираючись на визначення словника нематеріальної культурної спадщини (далі – НКС) [6] в Україні існують багато офіційно незареєстрованих зразків НКС, які потребують фінансування на місцевому, збереження на державному та популяризації на світовому рівнях. Повертаючись до особливостей суспільно-політичного становища України та безперервного процесу знищення окупантом української культури, маємо нагальну потребу у фіксації та захисті елементів НКС, враховуючи, що вже розроблені методичні вказівки щодо алгоритму дій, підкріплені наказом Міністерства культури України [3; 4].

Заглиблюючись у тему, відмітимо, що до списку елементів НКС не занесено таке поняття, як сценічне мистецтво. Проте, до національного переліку входять обряди (коляда, плеси, маланкування, поминальне деревце), пісні (козацькі, регіональні), які власне і є першоосновою українських фольклорних свят як жанру сценічного мистецтва. Адже саме з фрагментів календарно-побутових обрядів та фольклору майстри сценічного мистецтва відтворюють сакральний сенс життєвого духу українців-землеробів, який пов'язаний з глибоким шануванням матері-землі, предків та родинних традицій. Сценічне мистецтво оживляє історії наших пращурів, розкриває глибинну суть кожної дії, дозволяє сучасному суспільству не лише їх споглядати, а і ставати безпосереднім учасником, що виконує ще одну потребу отримання статусу елемента НКС (перелік зазначено у посиланні [4]).

Пильна увага до календарно-обрядової діяльності сьогодні сприяє також формуванню української свідомості, яка пробуджується після глибокого пострадянського гіпнозу і тяжіє до пізнання глибинності власної культури. І першою відгукується та резонує саме мистецька спільнота, на чолі з творчою інтелігенцією, яка веде постійний пошук нових форм, за допомогою яких можна не лише задовольнити свого глядача, а й трансформувати його свідомість та вплинути на національну ідентичність, що в сукупності призводить до укріплення позицій призначення мистецтва та доповнення його

просвітницьким інструментом. Відмітимо, що через розширення української діаспори на теренах інших держав, майстрами сцени, які мігрували за кордон, проводиться просвітницька творча діяльність, яка презентує світовій спільноті українську культуру.

Зосередимо увагу на концепції сталого розвитку саме сценічного мистецтва України. На даному етапі сучасності українська святкова культура перебуває у стресовому стані, спричиненому подіями у країні, і як результат, нині не має необхідного впливу на суспільство, передбаченого задумом концепції. Проте, уже зараз прослідковується вектор відокремленого шляху формування особливостей культури, а саме піднесення та детальне вивчення календарно-побутової обрядовості минулого та прогресивних бачень сучасності. Саме синергія цих двох джерел, на думку автора, надасть актуальності і великим і малим продуктам креативно-мистецької сфери. Примножуючи та нарощуючи пласт традицій, обрядів, фольклору, врешті-решт, вдасться створити і таку модель сценічного мистецтва, яка в результаті спричинить об'єднання трьох опор концепції.

Щодо збереження календарно-побутової обрядовості у контексті сталого розвитку сценічного мистецтва виділимо декілька аспектів: потреба у культурній просвіті, релігійна обізнаність, залучення до творчості.

Українському суспільству необхідне поширення знань про історію українського народу, саме через фольклорні обрядові дійства. Долучаючи сучасників до традицій, наприклад, святкування Маланки на Закарпатті, уможлиблюється поширення даного обрядового дійства і на інші регіони України. Релігійна обізнаність дозволить українцям звичніше сприймати певні суспільні зміни, як-то перехід до новоюліанського календаря. Залучення українців до творчості, приведе до оволодіння культурними цінностями народу, задоволення духовних потреб та прогресивного розвитку суспільства.

В цілому вважаємо, що у контексті сталого розвитку України саме культура може стати тією визначальною опорою, яка зможе взяти під протекцію три інших опори концепції – екологію, соціум та економіку, і за

допомогою інструментів, виразних засобів сценічного мистецтва наблизити українське суспільство до втілення в життя концепції сталого розвитку. Відмітимо, що підсилення науково-дослідницької діяльності являється пріоритетним вектором для мистецької спільноти, що дасть змогу посилити роль культури у стратегіях сталого розвитку України та спричинить у майбутньому успішну реалізацію даної стратегії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буценко О. Питання культури й культурної спадщини в проекції цілей сталого розвитку. URL: <http://mystukr.mari.kiev.ua/article/view/220912> (дата звернення: 9.03.24).
2. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: <https://unesco.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/elementi-ukrayinskoji-kulturi-u-reprezentativnom-spisku-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshchini-lyudstva> (дата звернення: 5.03.24).
3. Наказ Міністерства культури України Про затвердження порядку ведення національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0020-18#text> (дата звернення: 5.03.24).
4. Нематеріальна культурна спадщина України. Методична розробка Міністерство культури України. Український центр культурних досліджень. Київ 2017. URL: https://uccs.org.ua/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/2018-08-17_2.pdf (дата звернення: 9.03.24).
5. Поливач К.А. Культурна і природна спадщина у контексті цілей сталого розвитку України. *Інститут географії національної академії наук України*. Київ : Ukr. Geogr. Zh., 2017, 4(100).
6. Словник термінів нематеріальної культурної спадщини. URL: <http://www.zomc.org.ua/nematerialna-kulturna-spadhina/docs/item/2198-nematerialna-kulturna-spadshchina-osnovni-ponyattya-spiski-zakhodi> (дата звернення: 4.03.24).
7. Models of sustainability incorporating culture // creative cities news. Special edition 4 — creative city network of canada. Vancouver, 2007. URL: https://www.creativecity.ca/database/files/library/creative_city_news_e.pdf (дата звернення: 4.03.24).